

ІНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ СИСТЕМ КРАЇН ВИШЕГРАДСЬКОЇ ГРУПИ

Важливим чинником розвитку сучасної фінансової системи є її інституційне середовище, рівень сформованості та якість інституційної структури.

У країнах Вишеградської групи (Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина), як і в Україні, сформована банкоорієнтована фінансова система. В цілому їх банківські системи стабільні, що забезпечує достатнє внутрішнє кредитування приватного сектору, розвиток малого і середнього підприємництва за рахунок доступного банківського фінансування.

У Польщі поряд із банками функціонує і фондовий ринок, де Варшавська фондова біржа (WSE) є центральною для країн Центрально-Східної Європи. Чехія – країна, де найбільш розвинений з цих країн сегмент страхових послуг, чому сприяла активна інтеграція з фінансовою системою Австрії.

Показник фінансової глибини [1, 2] свідчить, що всі країни групи мають потенціал її зростання та зростання внутрішнього кредитування приватного сектору, що може підтримувати розвиток національних економік. Це стало можливим, у тому числі, в результаті інституціонального розвитку та інституційної модернізації національних фінансових систем.

Втім, не зважаючи на достатньо високий рівень розвитку фінансової інфраструктури в країнах Вишеградської групи, ефективність її функціонування залишається невисокою, що є наслідком світової фінансово-економічної кризи 2008-2009 рр., боргових криз в окремих європейських країнах, невизначеності посткризового розвитку. Це посилювало невизначеність і на європейських ринках капіталу. Впровадження в країнах ЄС нових вимог до регулювання банківської діяльності (Базель III, банківський союз) з метою подолання кризи стрімко зменшило приток ПІІ у фінансовий сектор цих країн, оскільки банківські та страхові групи розвинених країн ЄС, які до цього агресивно інвестували у ці країни, були вимушені повернути фінансові потоки у материнські компанії для забезпечення стабільності та достатності капіталу.

Разом із тим, ті країни групи (Польща, Чехія), які здійснили реформування фінансових систем, зорієнтувавшись на зростання частки національного капіталу у фінансовому секторі, різноманіття фінансових інститутів, виважену політику держави щодо розвитку фінансової системи, забезпечення комплементарності зв'язків реального і фінансового секторів, демонструють вищий рівень та якість фінансового розвитку, незважаючи на уповільнення економічного зростання у посткризовий період та глобальну невизначеність.

Огляд інституційного середовища країн Вишеградської групи свідчить, що успіх розвитку їх фінансових систем безпосередньо залежить від інституційних факторів. Зокрема, Польща займає 31 місце за GCI 4.0, що забезпечується 60 місцем у рейтингу за якістю інституцій (56,4 балів) та 1 місце за макроекономічною стабільністю (100 балів). Чехія посідає 44 місце в загальному рейтингу і 28 місце (86,2) та 1 місце (100 балів) відповідно за якістю інституцій та макроекономічною стабільністю. Угорщина займає 47 місце в загальному рейтингу (56 балів) та 63 місце (56 балів) за якістю інституцій, 43 місце (90 балів) за макроекономічною стабільністю.

Позитивний вплив на фінансовий розвиток фінансової системи Польщі здійснюють такі компоненти, як свобода преси, електронне урядування, бюджетна прозорість, нетерпимість до корупції, кількість угод, пов'язаних із захистом навколишнього середовища; Чехії – захист прав власності, свобода преси, бюджетна прозорість, система

«стримувань і противаг», нетерпимість до корупції, захист інтелектуальної власності, якість управління земельними ресурсами та те, що пов'язано із використанням альтернативних джерел енергії на захистом навколишнього середовища; Угорщини – захист прав власності, якість управління земельними ресурсами, удосконалення стандартів аудиту та обліку, регулювання енергоефективності та відновлювальних джерел енергії, кількість договорів щодо охорони навколишнього середовища.

Слід відзначити, що інституційне середовище в цій групі країн сприяє тому, що ресурси фінансової системи спрямовуються у реальний сектор економіки, зокрема, пов'язаний із виробництвом середньо- та високотехнологічних товарів і послуг, експортоорієнтованим виробництвом та імпортозаміщенням, впровадженням новітніх технологій, розвитком сільського господарства, який відіграє значущу роль у структурі національної економіки, забезпеченням зайнятості населення. Дослідження [3-5] підтверджують, що саме фінансові потоки у ці сектори сприяють економічному розвитку та соціальному прогресу. При цьому інноваційна орієнтованість національної економіки підвищує ефективність фінансових потоків.

Комплексне дослідження [6], виявило, що всі компоненти державного управління, включаючи політичну стабільність, якість органів управління та регуляторного середовища (ефективність влади, якість регулювання, контроль за корупцією), верховенство права, крім голосу та підзвітності мав позитивний вплив на розвиток фінансових систем країн Центральної та Східної Європи (ЦСЕ). Також з'ясовано, що глобальна фінансова криза негативно позначилася на фінансовому розвитку в результаті втрати довіри та збільшення банкрутств фінансових установ, а членство в ЄС позитивно, оскільки сприяло підвищенню рівня інституційного забезпечення фінансової системи.

Незважаючи на тривалий період реформування країн Вишеградської групи, з одного боку, їх фінансові системи залишаються недостатньо розвиненими та ефективними у порівнянні з провідними країнами ЄС, а, з іншого, фінансові системи стали провідниками розвитку національної економіки шляхом мобілізації ПІІ та їх спрямування в найбільш продуктивні підприємства і види господарської діяльності.

Хоча залишають і деякі проблеми, зокрема, фінансові інвестори та фінансові організації все ж таки більше зосереджені на отриманні значних прибутків, ніж на інвестуванні в реальний сектор економіки; висока присутність іноземних інвесторів, особливо в базових галузях економіки, обумовлює високий рівень залежності від стабільності економіки і фінансової системи країн-донорів і країн-партнерів; приток фінансових ресурсів переважно у великі іноземні компанії, або галузі, які вони контролюють; репатріація прибутку.

Політика щодо збільшення частки національного капіталу в банківському та інших секторах фінансової системи призводить до обмеження притоку інвестицій у фінансовий сектор, зростання витрат і зменшення доходів, рентабельності фінансових операцій та фінансових установ. З іншого боку, іноземний банківський капітал впливає на кредитну політику і валютну рівновагу, обмежуючи доступ до фінансових ресурсів малих і середніх підприємств, новостворених та тих, що мають тимчасові труднощі. Банківські системи із домінуванням іноземного капіталу в період кризи не лише обтяжує її нестабільністю, а й додатково поглиблює негативні наслідки. У цих умовах розвиток фінансових систем визначається динамікою національних економік, які, в свою чергу, все більше залежать від здатності фінансової системи задовольняти потреби реального сектору.

Сприятливим в цих умовах є високий рівень довіри до банківської системи, що забезпечує зростання депозитної бази, активна політика урядів щодо сприяння економічному розвитку, обмежуючим – необхідність посилювати регуляторну політику в банківському секторі відповідно до вимог ЄС (Базель III, Банківський Союз) [7].

Отже, можна узагальнити, що важливим для конкурентоспроможної національної фінансової системи є сформована та якісна інституційна структура, яка орієнтована на збільшення капіталізації національних фінансових установ за рахунок зростання національних економік; підвищення ефективності національних банків і небанківських установ, крупних банківських установ, вітчизняного ринку цінних паперів; зменшення витрат і ризиків банківської діяльності; сприяння подальшому вирішенню проблемних кредитів, у т. ч. пов'язаних із нерухомістю, без негативних наслідків для іноземних інвесторів, стабільності національної фінансової системи; розширення асортименту фінансових послуг, підвищення рівня їх доступності для суб'єктів господарювання, населення тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. The Global Competitiveness Index. The Global Competitiveness Report 2013-2019. World Economic Forum. URL : <https://www.weforum.org/reports>
2. Financial Development Index Database. IMF. URL : <https://data.imf.org/?sk=f8032e80-b36c-43b1-ac26-493c5b1cd33b&sid=1480712949562>
3. Гураль А. О., Ломачинська І. А. Вплив фінансового розвитку Вишеградської групи на соціально-економічний добробут. Економіка: реалії часу. 2017. ?6 (34). С. 37-43.
4. Gural A., Lomachynska I. FDI and financial development as determinants of economic growth for V4 countries. Baltic Journal of Economic Studies. 2017. Vol. 3, No 4. P. 59-64.
5. Lomachynska I., Babenko V., Yemets O., Yakubovskiy S., Hryhorian R. Impact of the foreign direct investment inflow on the export growth of the Visegrad group countries. Studies of Applied Economics. 2020. 38. 3(1). P. 1-9.
6. Bayar Y. Governance And Financial Development In Central And Eastern European Countries. Ekonomiske ideje i praksa. 2017. ?24. P. 53-65.
7. Ломачинська І. А. Діагностика інституційного середовища фінансової системи України та його впливу на фінансовий розвиток. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2020. ? 4, том 2. С. 247-254.